

6. Демьяненко С.И. Спільна аграрна політика Європейського Союзу та можливості її застосування в Україні/ Європейська інтеграція та Україна / Наук.-метод. ред. В. Новицький, Т. Пахомова, В. Чужиков. – К.: Тов-во Карла Дуйсберга, 2002. – С. 242.
7. The European Union's Common Agricultural Policy: Pressbres for Chenge. United State Depatment of Agriculture. Internetal agriculture and trade repots. WRS-99-2/October 1999.
8. Европейская комиссия (2000-2003)
9. Veber, G.O. Wahl and E. Meinschmidt (2000): Auswirkungen einer EU-Osterweiterung im Bereich der Agrarpolitik auf den EU-Haushalt. IAMO/Istitut für Agrarentwicklubg in Mittel-und Osteuropa, Discussion Paper №.26 Halle.
10. Отчет о результатах переговоров о вступлении Кипра, Мальты, Венгрии, Польши, Словацкой Республики, Латвии, Эстонии, Чешской Республики и Словении в Европейский Союз/ Совет Европейского Союза. – Брюссель, 11 февраля 2003 г.
11. Угода про сільське господарство. Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року. Частина FV, Стаття 6/ Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів. Тексти офіційних документів. – К.: Вимір, Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – С. 41–42.
12. Штефан фон Крамон-Таубадель, Людвіг Штріве Реформа спільної аграрної політики ЕС та стратегія аграрної політики для України/ Україна на шляху до Європи/ За ред. Лутца Хоффмана, Феліцітас Мюллера. – К.: Вид-во Фенікс, 2001. – С. 193–204.

Кам'янський П.Е.

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ НА ВЛАДИЧОМУ ПРЕСТОЛІ (1889-1900 рр.) В СТАНІСЛАВОВІ

Актуальність проблеми, зв'язок її з важливими науковими та практичними завданнями полягає в тому, що призначення Андрея Шептицького ЧСВВ третім Станіславівським Єпископом різко змінило подальший розвиток Станіславівської Української Греко-Католицької Єпархії. Як зазначає д-р Г.Лужницький, “після такого науковця, як Єпископ Ю.Пелеш, та хворого і розчарованого ідеаліста, яким був Юліан Куїловський, молодий, повний ініціативи, Кир Андрей Шептицький був Божою благодаттю новою і ще не зорганізованою як слід Станіславівської Єпархії”. [1, с.531-532]

Дня 2 лютого 1899 р. [що дату підтверджують: 2, с.37; 3, с.17], за порадою Кардинала М.Ледуховського, Префекта Священної Конгрегації для поширення віри (він познайомився з о. А.Шептицьким в липні 1897 р.), який запропонував Андрея Шептицького як кандидата на Станіславівського Єпископа. Однак, А.Шептицький спочатку відмовився приймати цю гідність. Коли про це довідався Папа Лев XIII, то, пригадуючи собі авдієнцію, наділену йому та його матері в 1888 р., висловив через кардинала М.Ледуховського своє бажання, щоби А.Шептицький прийняв цю номінацію [4, с.12]. У зв'язку з цим ряд дослідників відзначають таку позитивну рису, як особиста скромність майбутнього претендента [5, с.15-16; 6, с.373-375; 7, с.9]. Радянські дослідники, навпаки, акцентували увагу на тому, що А.Шептицький зробив блискучу кар'єру завдяки особистим зв'язкам [8, с.11]. У своєму першому Пастирському листі до єпархіального духовенства він зазначив: “Коли я мав стати Станіславівським єпископом, довго боронився я й зробив усе, що міг, щоб від цього уряду усунутися, й шойно ясно висловлена воля Святійшого Отця, котрому як монах винен послух більше, ніж хто-небудь другий, склонила мене до прийняття цього тягару”, а далі заявив: ”Від тепер маю бути не лише Вашим братом, але й Вашим опікуном, Вашим батьком і присвятити Вам усе, а коли буде треба, то й життя за вас віддати”. На думку М.Горнятевича, ця його заява мала вирішальне значення у цілому його житті, він ніколи не йшов на ніякий компроміс навіть у найтяжчих питаннях і все віддавав на службу Бога і України [7, с.9].

Вже в квітні Президія Намісництва повідомила про призначення А.Шептицького “biskypem w Stanislawowie” [9, арк.1]. Дня 17 червня 1899 р. вийшли з Папської Канцелярії дві булли, якими Святійший Отець Лев XIII звільнив Єпископа Ю. Сас-Куїловського від зв'язку зі Станіславівською Єпархією і переніс на митрополичий престол до Львова, а монаха ЧСВВ Андрея графа Шептицького, прекопізував на Єпископа Станіславівського. Одночасно звернувся Святійший Отець, того ж дня, з другою буллою до вірних Станіславівської Єпархії, з порученням, щоби вони прийняли достойно нового єпископа “як Вітця і Пастиря душ”, віддали належне йому почитання та з покірою виконували його поручення [10, с.231; 11, 1899, ч.ХІ, с.2]. А під днем 18 вересня 1899р. повідомила Єп. Консисторія світське і монаше духовенство Станіславівської Єпархії, що “Преосвященний Андрей Шептицький, прийнявши дня 17 вересня в Архикатедральнім храмі св.Юра єпископські свячення, приїде дня 20 вересня до Станіслава і вступить на владичий престіл дня 24 вересня та відслужить в ті дні першу архиерейську Службу Божу” [11, 1899, ч. X, с.5].

При посвяченні в єпископи А.Шептицький “порушив” одну “добру” традицію. Оскільки тоді українці мали тільки одного митрополита у Львові та одного єпископа у Перемишлі, то третім святителем звичайно був Львівський римо-католицький владика. Єп.-номінант А.Шептицький вчинив дещо по-іншому. Він поїхав на Закарпаття (яке належало до Транслейтанії-Угорщини, хоч і в межах Австро-Угорської монархії), щоб попросити тутешніх гр.-кат. Єпископів (Ужгородського чи Пряшівського) взяти участь у його висвяченні. Вони радо дали згоду, але несподівано під час висвячення їх було закликано на з'їзд угорських єпископів. Тому довелося запросити Львівського римо-католицького єпископа. І хоч все відбувалося за встановленою традицією, але саме Єпископ, а пізніше Митрополит А.Шептицький встановив тісні канонічні зв'язки із Закарпаттям, що тривало аж до його смерті [12, с.375]. Таким чином, вже перші кроки єписко-

па-номінанта свідчили про його український характер, що було цілковитим запереченням тверджень радикалів про поляка-графа Андрея Шептицького [13, с.9].

Висвячення на єпископський престол, як вже згадувалось вище, відбулося 17 вересня 1899 р. у Львові, у соборі св.Юра, а інсталяція його відбулася 20 вересня у Станіславівській катедральній церкві св.Воскресіння. Вже в зв'язку з інсталяцією Владика проявив свій український національний напрям. Наприклад, тогочасний Станіславівський староста Прокопчиць віддрукував запрошення на інсталяцію Владика тільки німецькою мовою, але Кир Андрей наказав видрукувати запрошення і українською; згаданий староста запросив лише священників на прийняття з приводу інсталяції, але Кир Андрей запросив від себе дев'ятьох світських українців, серед них д-ра М.Коцюбу, лікаря, що був також д-ром філософії і професором місцевої вчительської семінарії та вів діяльність в Станіславівській філії "Просвіти". Іменування А.Шептицького ЧСВВ Станіславівським Єпископом прийняли всі вірні і духовенство Станіславівської Єпархії з великою радістю, і всі покладали на цю номінацію великі надії. Висловом цього піднесення був вітальний вірш від громадянства, видрукований на окремому листку з портретом нового Єпископа [10, с.231,232; 14, с.16-17]. Далі Єпископ проявив свій український характер на прийомі з нагоди інсталяції. Тоді Владика Андрей сказав до князя Сангушка: "Князю, ти також наш і в тобі пливе руська кров" [14, с.17] (за іншими даними князя Пузини) [7, с.9-10]. На закиди соціалістів і радикалів, які вважали, що А.Шептицький – польський шляхтич і не зможе надалі зрозуміти потреб українського народу, новообраний Єпископ відповів: "Я є русин по своєму дідові і прадідові, любив нашу Церкву і наш святий обряд цілим моїм серцем" [13, с.9; 15, 18]. На думку В.Полека, призначення А.Шептицького ЧСВВ Станіславівським Єпископом мало історичне значення не тільки для нашої Церкви на Прикарпатті, але й для громадсько-політичного і культурного життя, а одночасно підготувала його до пізнішої долі Митрополита і українського Мойсея [16, с.125]. Навіть можна погодитись, що весь пройдений А.Шептицьким життєвий шлях був підпорядкований цій меті. [детальніше див.: 17; 18, с.139; 19, т.3, с.1978; 20, т.3, с.1218; 21, с.451; 22, т.4, с.519; 23, с.1; 24, т.16, с.54-255; 25, т.12, с.399; 2].

Андрей Шептицький (хресні імена Роман, Олександр, Марія, 29.07.1865 –01.11.1944) – видатний церковний, культурний і громадський діяч, Митрополит Галицький, Архієпископ Львівський і Єпископ Кам'янець-Подільський. Народився в с.Прилбичах Яворівського повіту (Галичина), син графа Івана і Софії з Фредрів (дочки польського письменника О.Фредра). Шептицькі – давній боярський рід Галичини, який вкінці 18 – на початку 19 ст. ополчився. Ще дід Андрея Шептицького Петро (1842р.) був вірним східного обряду та оборонцем своєї Церкви, формально був поляком, але почував себе русином. За часів панування Австрії Шептицькі отримали титул графів. Також з роду Шептицьких вишло кілька визначних владик. Родина традиція мала вплив на повернення Шептицького до свого народу [26, с.13-90]. Початкову освіту Шептицький отримав вдома, гімназійну – у Львові і Кракові. Вступив до війська, але через недугу не закінчив військову службу. У 1883-1887 рр. студював право в Кракові і Бреславі (Вроцлав). У 1888р. одержав ступінь д-ра права. У 1887р. відвідав Київ, де познайомився з д-ром В.Антоновичем, а в Москві – з В.Соловйовим, 28 травня 1888р. вступив до Василіян у Добромилі, де відбув новіціят. У чернецтві Шептицький прийняв ім'я Андрей. На священника висвячений Єп. Ю.Пелешем 22.08.1892 р. Згодом Шептицький здобув у Кракові докторське звання з богослов'я та філософії, був магістром новиків, ігуменом монастиря св. Онуфрія у Львові; розвинув широку місійну діяльність. Будучи професором теології в домі василіянських студій, у Кристинополі, Шептицький одержав від Папи Лева XIII номінацію на Єпископа Станіславівського і був хіротонізований 17.09.1899, а 21.10.1900 р. одержав номінацію на Львівсько-Архієпископа, Митрополита Галицького і Єпископа Кам'янця-Подільського.

Молодого Єпископа чекала важка праця. Це обумовлювалося тогочасним станом національного руху та становищем Гр.-Кат. Церкви у Галичині. На межі 19-20 століття національний рух на всій території України виразно активізується: керівництво ним починають брати на себе новоутворені політичні партії [27, с.205]. Зокрема, в Галичині ще на початку 1890-х рр. була створена система політичних партій, що перебирають на себе керівництво національними рухами. Це негативно позначилося на становищі Гр.-Кат. Церкви, оскільки, "новочасні національні рухи виявили більше ідейного запасу і були більше здатними привернути на свій бік молодь і соціальні прошарки, ніж будь-яка з груп, лояльних до монархії" [28, с.321]. Отже, в умовах загальної політизації суспільного життя в Галичині Церква почала поступово втрачати свій вплив на суспільство. Боротьба народовців і москвофілів "утруднювала дуже працю духовенства, а тим самим і єпископа", оскільки кожна з партій хотіла бачити в єпископові свою людину і слідкувала за кожним його кроком, кожним сказаним його словом [29, с.10; 10, с.232]. Особливо для Церкви небезпечним був радикальний рух, який охопив Коломийський, Косівський, Станіславівський повіти. Як відомо, радикальні впливи були популярні у народі в зв'язку з важкою соціально-економічною ситуацією. Всі ці моменти обумовлювали всю складність завдань, які стояли перед третім Станіславівським Єпископом.

Цілі та завдання були пов'язані наступному: одним з першочергових завдань Єп. А.Шептицького було піднесення авторитету Церкви в галицькому суспільстві шляхом зміцнення впливу на національний рух, підвищення ролі християнської моралі і релігійних почуттів і консолідації навколо Церкви всього суспільства. Цій же меті підпорядковувалися інші завдання – розбудова Єпархії, створення духовної семінарії та завершення реставрації катедр. Як бачив новий Єпископ свої завдання, можна прослідкувати на підставі аналізу двох Пастирських листів: "Перше слово Пастиря", "Наша програма" [вперше опубліковано: 30; 31]. В цих Пастирських листах викладена соціальна програма Владика Андрея [13, с.9]. Вже в першому листі Кир Андрей подає своє бачення, розуміння головного завдання єпископа – це обов'язок бути пастирем для своїх вірних, та навіть більш вимоги ставить він перед собою: "Вже тільки для Вас маю

жити, для Вас цілим серцем і цілою душею працювати, для вас усе посвятити, ба навіть, за Вас, як цього треба буде і життя віддати” [32, с.1]. Завдяки цьому Владика Андрей першими своїми листами, як відзначає о. Г. Назарко, прихилив серця всіх [33, с.22], що згодом проявиться в його пастирській діяльності як Станіславівського Єпископа. “Нині... бодай слабим словом бажаю заявити вам про свою дбайливість тай батьківську любов супроти Вас...” [33, с.226]. У Пастирському листі “Наша програма” він зазначає: “Я – українець з діда-прадіда. А церкву нашу та наш святий обряд полюбив я цілим серцем, присвятивши для Божої справи ціле своє життя. Отже знаю, що під цим оглядом не міг би я бути чужим для людей, що віддані серцем і душею тій самій справі” [32, с.2]. Однак, він вказує, що для єпископської праці, в т.ч. священниці настали важкі часи, бо “всі ворожо успосіблені для Христа сили злучаються разом і несамовитими зусиллями скріплюють свою могутність”, через що “у людей слабе віра, зростає матеріалізм, а насіння Божого Слова паде чимраз частіше на лиху почву” [32, с.20]. Саме тому становище єпископа за таких умов було дуже важке. “А сталось воно просто невиносимим, коли б не мав він у духовенстві справжніх приятелів і братів...” [32, с.20]. Отже, Владика Андрей “робить ставку” на духовенство, на яке хоче він опиратись в подальшій своїй діяльності. Така заява, на нашу думку, була проявом такту, щоби не відхилити від себе духовенство, значна частина якого була москвофільською. Природно, що таке складне становище нового єпископа не могло не стати однією з причин (поряд із скромністю!) відмови монаха А.Шептицького від єпископського престолу (він теж людина), і лише “ясна та виразна воля Святийшого Вітця... склонила мене піднятися до цього тягару” [32, с.20-21]. Одна з найбільш реальних і важливих причин: “я боявся попадати в непорозуміння зі світським духовенством”, через те, що досі був ченцем ЧСВВ, адже, “вже від давно світське духовенство закидувало монахам амбіції та посягання на церковні достоїнства” [32, с.21]. Саме з цієї причини Владика з перших днів прагнув порозумітися зі світським духовенством: Владика вітає священників як “своїх братів і помічників у праці”, визнає, “монахом не перестаю бути. І нашогого каптура не скидаю...”, але прагне порозумітися над спільною нашою працею [32, с.21-22].

Владика Андрей далі ставить питання про завдання духовенства і особисто єпископа. Він змушений констатувати, що “небагато ще літ тому, духовенство було провідною верствою народу”, але, “через розвиток політичного життя” уступило світській інтелігенції. Саме тому він ставить питання про повернення впливу Церкви на народ. Однак уточнює: “Часи, коли українську інтелігенцію репрезентували самі лише священники минули безповоротно”, на що не жаліється, але домагається “проводу в справах суспільно найважливіших: у справах віри та моралі”, висловлюючи переконання, що “в тих справах (справах віри та моралі. – авт.) піде за нами й нарід та світська інтелігенція” [32, с.22]. Отже, Єпископ ставить питання про повернення впливу Церкви виключно у сфері морально релігійній, а не політичній, проти чого виступали радикали. До того ж він ставить питання про співпрацю, а не боротьбу духовенства і світської інтелігенції. Владика акцентує увагу на моральних сторонах наслідків радикального руху: “Боїмося безбожної науки – зовсім противної науці Христа. Боїмося науки соціалістів, тих, хто підмиває основи християнської родини, що не визнають приватної власності, а релігію вважають приватною справою кожної людини зокрема”. [32, с.25]. Отже, Владика ставить завдання для всіх священників Єпархії – звести до мінімуму вплив радикалів на народ, і це завдання є одним з першочергових. Для цього, як основний засіб, він пропонує захищати догми християнської науки, “відкривати і збивати їхню (радикалів) ложну науку” [32, с.24-25]. Владика Андрей також розробив конкретні практичні поради для проведення заходів на виконання вищезгаданої мети. По-перше, він пропонує, “не згадуючи людям нічого про радикалів і соціалістів,... утверджувати їх у догмах науки Ісуса Христа, особливо в догмах проти чого воює соціалізм” [32, с.26]. По-друге, Владика пропонує “звернути свою увагу на організацію християнської родини” [32, с.26]. По-третє, Владика закликає “брати участь в економічній праці”, для чого засновувати різні “під економічним оглядом пожиточні установи”, багатих “прихилити до милосердя”, а “убогих остерігати перед пожаданням чужого добра” [32, с.26]. Саме економічний аспект відіграв тоді дуже важливу роль, адже саме на цьому в основному будували свою програму радикали. Саме тому Владика ставить завдання “перехопити” економічну ініціативу у них. По-четверте, Владика закликає працювати над інтелігенцією не лише молитвою, бо “діло навернення людини – то діло Божої ласки”, але й іншими способами – “перш усього треба самим нам знати про те все, що вони пишуть, - щоб з успіхом збивати їхні блуди”, та “їх самих пізнати” й “дуже заохочувати до практикування християнського життя” [32, с.26-27]. По-п’яте, Владика закликає особливу увагу звернути на працю “над молоддю, яку нам світ видирає з рук” [32, с.27]. Отже, в Пастирському листі “Наша програма” Владика Андрей подає своє розуміння тих завдань, які стояли перед ним, і пропонує ряд конкретних способів їх вирішення. Він закликає “більше дбати про солідарність між самими собою”, а також висловлює надію, що “так, як з довір’ям та щирістю відношуся до Вас і подаю братню руку до спільної праці, так маю надію, що теж і у Вас, Все чесні Отці, завжди знайду довір’я і щирість, поміч та послух, хоч би і не знати в якому важкому положенні” [32, с.28]. Пастирський лист “Перше слово пастиря” є першою спробою вирішення завдань Єпископа, окреслених у “Нашій програмі”. Владика Андрей розвиває свою теорію “органічної праці”: “Працьовитий чоловік не має часу грішити... є у нього, що дати вбогому!” [32, с.6]. Отже, добробут і мораль, на думку Владики, тісно пов’язані і навіть взаємозалежні одне від одного. Тому Владика намагається вирішити в такий спосіб проблему морального становища і проблему економічного добробуту галицького суспільства. Владика дає практичні рекомендації вирішення даних проблем: “А перед усім тримайтеся своєї землиці! Не випускайте її зі своїх рук!” [32, с.6]. Друга рекомендація: “Лучіться разом в організації. Заведіть по своїх селах християнські крамниці, господарські та інші пожиточні установи!” [32, с.7]. Водночас він вказує, що Церква може полегшити становище народу, вказати шлях до економічного добробуту, який, однак, не повинен бути перешкодою до “вічного щастя”. Він пише: “У нас, священників, знайдете завжди не тільки раду, але теж (оскільки це буде лише в наших силах) і чинну поміч...” [32, с.7]. Таким чином, теорія “органічної праці” Єп. А.Шептицького була

альтернативною до економічної програми радикалів, які у своїй програмі “максимальній” висловлювали свою ідею “переміни способу продукції згідно зі здобутками наукового соціалізму... колективного устрою праці і колективної власності средств продукційних” [34, т.1, с.7].

У “Першому слові пастиря” порушується проблема освіти і науки. Він дає конкретні рекомендації у здобутті освіти. По-перше, для поширення освіти необхідно “закладати по селах читальні і захоронки для дітей” [32, с.13]. По-друге, Владика радить робити акцент на практичних знаннях: потрібно подавати “таку освіту, яка б навчила її (молодь.- авт) не тільки теорій, але теж і практики”, оскільки “не той народ щасливий, що має багато теоретиків, але той, що на всіх ділянках життя є самовистачальним” [32, с.13]. Водночас Владика Андрей не забуває і про морально-релігійні аспекти даної проблеми: “Тільки пам’ятайте, що справжня наука не може протиставитись науці Ісуса Христа, так як правда не може протиставитись правді” [32, с.13]. У “Слові до вчителів” розвиває думку, що в освіті необхідне християнське виховання: він закликає їх дбати не лише над “просвіченням розуму” молоді, але й над “облагородженням її сердець”, бо “у кожній науці віра повинна бути провідним світлом людини” [32, с.13]. Цю ж думку він продовжує у “Слові до батьків”, нагадуючи, що “християнське виховання є більшим добром, ніж усі добра світу” [32, с.13].

На необхідність збереження християнських моральних принципів взагалі, в основі життя всього суспільства, Владика Андрей вказує і в “Слові до інтелігенції”. Він визнає інтелігенцію “немов природними провідниками народу”, тому закликає її давати народові приклад християнського життя [32, с.14]. Тому він закликає інтелігенцію, “просвічуючи народ, ... не відбирайте йому віри та християнської моралі! Не підкошуйте поваги до Церкви та її слуг! Бо тим самим знищите лише те, що вже існує, а натомість не збудуєте нічого нового!” Саме тому він пропонує співпрацю інтелігенції зі священниками “для добра народу” [32, с.17-18]. Патріотизм, на думку Владика Андрея, не повинен виражатися в якнайбільшій разрізненості позицій, тому він застерігає від “злишньої партійності”, закликає триматися Св.Католицької Церкви та молитися про з’єднання Святих Божих Церков [32, с.17-18]. Таким чином, Владика обгрунтовує правильну думку про те, що патріотизм зовсім не полягає в “партійній галасливості”, щодо подальших перспектив розвитку, а саме в подальших справах задля народу.

Розвиваючи думку про єдність Церков, владика звертається і до “братів з Буковини” із закликами: “Пізнайте різниці, що існують між Вашою та їхньою вірою, не приймаючи їх блудів”, “Давайте заодно якнайліпший приклад християнського життя” [32, т.1, с.17-18]. При цьому зазначає, що “зі всіх інших Ви мені миліші, бо Ваше положення трудніше”. Таким чином, Владика закликає до лояльного відношення між віручими обох конфесій – гр.-католиками та православними, однак, застерігає від прийняття “їхніх блудів”, при тому вказує на необхідність “християнськими чеснотами... доказати правдивість нашої віри” [32, с. 18]. Отже, в Пастирському посланні до вірних Єпархії “Перше слово Пастиря” Владика Андрей викладає цілу програму діяльності Церкви. Єп. Й.Боцян зазначає, що вже перші два Пастирські листи Владика Андрея “приєднали йому серця всіх” [35, с.95-100].

Поряд з цим, Владика Андрей на перших порах робить і ряд практичних кроків у реалізації програми своєї діяльності. З метою ознайомлення зі станом Єпархії Владика проводить канонічні візитації парохій. І.Лятишевський відзначає, що Єпархію “вже давно не відвідували єпископи, бо єп. Кулівський з причини старості, звивав за час своєї 8-літньої управи лише один Снятинський деканат та звізував всі парохії деканатів Жуковського, Коломийського, Снятинського і Тисменицького” [10, с.233]. Отже, канонічні візитації, завдяки яким “молодий владика дав себе краще пізнати духовенству і народові”, стали першим необхідним кроком Владика до реалізації своєї програми діяльності душпастиря на Станіславівському владичому престолі.

Із вищесказаного на наш погляд можна зробити висновки, та окреслити перспективи подальшого розвитку досліджуваної проблеми. За короткий час свого єпископства він провізитував абсолютно всі парохії Косівського, Сучавського та Чернівецького деканатів, в Жуківському – відвідав Джурківську і Черемхівську парохії, в Коломийському – Воскресінці, в Снятинському – Пудилів, Караїв, Олешків, в Тисменицькому – Марківці [5, с.15; 36, 1904, с.147-148, 202-203]. Молодий ієрей чи не вперше в своєму житті мав можливість познайомитися з життям селян, проблемами інтелігенції. Його візитації стали приводом для обнови релігійного життя, він мандрував від села до села, вчив, сповідав, допомагав бідним, чим заслужив велику любов і повагу серед людей [5, с.15]. І.Назарко відзначає, що “невдовзі візитації перетворилися у справжні релігійні маніфестації” [33, с.226]. Таким чином, візитації парафій Станіславівської Єпархії Єп. А.Шептицьким мали важливе значення для подальшої його душпастирської праці в цій Єпархії.

Крім таких “традиційних” канонічних візитацій, Єп. А.Шептицький зробив ще кілька незвичних візитацій: в’язнів Станіславівської тюрми (що було не дуже приємною новиною для властей) і молоді у бурсах [5, с.15]. Отже, така душпастирська діяльність Єп. А.Шептицького сприяла зростанню його авторитету в суспільстві.

Одним із наслідків канонічної візитації Єпархії був Пастирський лист “До моїх любих гуцулів” [37; 32]. Характерно, що лист написаний гуцульським діалектом, що надає йому значення “своєрідного маніфесту” [5, с.16]. М.Лесюк стверджує, що А.Шептицький відзначався феноменальними лінгвістичними здібностями, тому мова і стиль проповідей, послань чи листів відзначалися “особливо витонченістю і, сказати б, диференційованістю”, що яскраво можна проілюструвати на посланні “До моїх любих гуцулів” [38, с.6]. Д.Степовик говорить, що “ціле послання Слуги Божого Андрея навіяне безмежною турботою за спасіння душ його улюблених гуцулів, його батьківською турботою за їхнє туземне добро” [39, с.1-2]. Я.Свищук зазначає, що “в цілому посланні відзеркалюється велике знання душі гуцула...” [40, с.3]. Однак, перші оцінки цього послання дали вже сучасники Єп. А.Шептицького. Так, І.Франко дає високу оцінку

праці А.Шептицького: “Митрополит Андрей Шептицький від самого свого вступлення на єпископство почав призвичаювати нас до іншого типу, інших форм, іншого характеру, який панує в його посланнях. Почати з того, що замість заплісної псевдо-церковщини..., він пише свої листи чисто галицько-руською народною мовою, а подекуди, приміром, у голоснім посланні до гуцулів, не цурається промовляти навіть діалектом – річ досі нечувана у наших церковних достойників...” [41, с.378-379]. У згаданому листі “До моїх любих гуцулів” [32, с.78-105] Єп. А.Шептицький як душпастир вирішує ряд злободених проблем, які зачіпали основи моральних устоїв серед гуцулів. Другим наслідком візитацій був Пастирський лист до вірних на Буковині “Правдива віра” [42; 43; 32, с.50-66]. В цьому листі Єп. А.Шептицький зазначає, що прийняття католицизму, а точніше існування Гр.-Кат. Церкви, зовсім не загрожує національному буттю українського народу, оскільки Українська Гр.-Кат. Церква є національною за характером і християнською за змістом. Водночас він застерігає від спроб “Христову Церкву спровадити до чисто народних організацій”, оскільки Церква “чисто національна... не є Христовою Церквою!” [32, с.66]. Важливе значення також має Пастирський лист “Християнська родина” [45, с.7-8, 32, с.33-45], в якому він виводить ідеал християнської родини, а водночас застерігає і повчає родини, що не живуть відповідно до “науки Христової” [32, с.32].

Для виховання молоді в християнському дусі Владика вживав і більш практичних заходів, до яких належить організація духовної семінарії у Станіславові. У серпні 1899 р. Єп. А.Шептицький особисто закупив за 10 тис. злр. (навпроти свого палацу по вул. Липовій, 4) земельну площу, добившись наступного року від австрійського уряду дозволу на будівництво семінарії [44, с.32-33; 16, с.128], при тому, за деякими даними, випросив у австрійського уряду 3000 тис. корон на будову [33, с.227]. Після обрання Галицьким Митрополитом Єп. А.Шептицький переписав куплену на своє ім'я земельну ділянку на духовну семінарію. В кінці Єпископ подарував Станіславівському Капітулу свою цінну бібліотеку, що складала 4 тис. томів, крім цінних стародруків, загальною вартістю кілька тисяч злотих [16, с.128], а згодом призначив фонд на утримання і збільшення бібліотеки в розмірі 1200 крон щорічно. Досить цікавою є доля цієї бібліотеки [детальніше див.: [45, с.7-8]. Також під час свого короткого єпископства А.Шептицький почав відновлення катедри, яка набула сучасного вигляду. У 1899-1900 рр. Під керівництвом художника О.Макаревича була повністю виконані майже всі роботи [16, с.129].

Одним із останніх кроків Єп. А.Шептицького було паломництво до Риму, в 1900 р., з нагоди ювілею. У Пастирському листі “На грані двох віків” він пише, що цей ювілей є “зворотною точкою в житті людства”, яка змінила “поганські суевір'я” на “правду... і тепло Божого світла”, що змінило відносини на всіх рівнях – від родини до держави [32, с.108-109]. Від Станіславівської Єпархії було відправлено до Риму делегацію від духовенства і вірних на чолі з Єп. А.Шептицьким. Д.Горняткевич згадує, що Владика Андрей по дорозі вже додому мав зустріч з громадським діячем А.Добрянським [7, с.10]. Паломництво до Риму було останнім актом діяльності Єп. А.Шептицького на Станіславівському престолі.

Вже 31 жовтня 1900 р. Проголошено іменування новим Митрополитом А.Шептицького, якого було інтронізовано 17 січня 1901 р. В Катедральному храмі св. Юра у Львові. Багато дослідників відзначає, що після смерті Митрополита Ю.Сас-Куїловського кандидатура А.Шептицького була найбільш авторитетною [7, с.10; 33, с.227; 5, с.14]. У своєму Пастирському листі “Найбільша заповідь” Владика А.Шептицький так прощається зі своїми вірними та духовенством: “Півтора року тому вітав я Вас словом любові... Нехай же й останнє слово у хвилі розлуки буде словом “любоби!”” [32, с.123]. Таким чином, цим Пастирським листом завершується діяльність А.Шептицького як Станіславівського Єпископа.

Оцінюючи загалом його діяльність, необхідно коротко зупинитися на історіографії даної проблеми. Так, в радянській історіографії однозначно його оцінювали вкрай негативно, як “ідейного натхненника українського буржуазного націоналізму” [25, т.12, с.399]. Більш об'єктивні оцінки подають А.Г.Великий, о. В.Лаба та інші. Так, А.Г. Великий пише: “... Вже тут він поклав перші підвалини своєї культурної і народної діяльності, яку згодом продовжуватиме на становищі митрополита і провідника народу і Церкви, між двома течіями – українофілів та москвофілів, поборюваний домашніми радикалами і соціалістами. В такім характері – молодого, енергійного владика, ідеаліста і духовного провідника – перевів він Станіславівську Єпархію через поріг нового ХХ-го ст.” [46, с.226-267]. О. В.Лаба зазначає, що “один рік владичої служби в Станіславові... А.Шептицького, є наче іділією у його житті, яке пізніше несло йому багато досвідів, тяжких терпіль і гірких розчарувань” [29, с.28]. В.Полек відзначає, що “призначення А.Шептицького ЧСВВ Станіславівським Єпископом мало історичне значення не тільки для нашої Церкви на Прикарпатті, але й для політико-громадського і культурного життя, а одночасно підготував його до пізнішої долі Митрополита й українського Мойсея” [16, с.125].

Отже, з перших днів свого єпископства Єп. А.Шептицький зарекомендував себе в очах української громадськості як український церковничий діяч. Своїми Пастирськими листами Єп. А.Шептицький церковний діяч. Своїми Пастирськими листами Єп. А.Шептицький окреслив коло питань які намагався вирішити протягом свого єпископства. Дбаючи про посилення впливу Церкви на галицьке суспільство, він робить акцент на піднесення впливу церкви у сфері моралі. На цій же основі він намагається протиставити Церкву радикальним впливам. Таким чином, Єп. А.Шептицький повністю виконав свої завдання, які ставив перед собою на початку свого єпископства в Станіславові.

Джерела та література

1. Лужицький Г.о.д-р Українська Церква між Сходом і Заходом: нарис історії Української Церкви. – Філадельфія, 1954. – 724 с.

2. Kirille Korolevskiy. Metropolit Andre Szepti-ckyiy (1865-1944). – Rome, 1964. – 429 с. – (Праці УБНТ. – т.ХVI-ХVII).
3. Paul Robert Magocsi editor. Morality and Reality The Life and Times of Andrei Sheptyts^kyi. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1989. – XXIV+485 ps.
4. о.М.Гринчишин. Артикули для інформативного процесу беатифікації й канонізації Слуги Божого Андрея Шептицького, Архієпископа Львівського Українців, Митрополита Галицького, єпископа Кам'янця-Подільського: Артикули до зпочаткування процесу. – Рим: Накладом Постуляції М.А., 1958.- 70 с.
5. Заборовський Я.Ю. Митрополит Андрей Шептицький: Нарис про життя і служіння Церкві та народові (1865-1944 рр.). – Івано-Франківськ, 1995. – 64 с.
6. Штундер О. Що оповідала моя мати про Слугу Божого Митрополита А.Шептицького // Альманах Станіславської землі. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. – Т.2. – С.373–375.
7. Горнякевич Д. Митрополит Андрей Шептицький // Визвольний шлях. – 1954. – Кн.12. – С.5–19.
8. Документи розповідають (про антинародну діяльність уніатської церкви на Прикарпатті і Закарпатті, про боротьбу народних мас проти гніту католицької церкви)/ Наук.ред. і передмова канд.іст.наук Ю.Ю.Сливки). – Ужгород: Карпати, 1971. – 189 с.
9. ЦДІА України у м.Львові. – Ф.146. – Оп.50. – Спр.165. – Арк.1–22.
10. Лятишевський І.о.д-р Митрополит Андрей Шептицький як Єпископ Станіславський від 24 вересня 1899 –13 січня 1901 // Богословія. – 1926. – Т. IV, кн.1-4.– С.231–235.
11. Вісник Станіславської Єпархії. – 1886 – 1900.
12. Микитюк Я. Перші кроки Слуги Божого Кир Андрея Шептицького на владичому престолі в Станіславові (На підставі розповіді бл.п.д-ра Ю.Олесницького, що загинув на засланні у Сибіру)// альманах Станіславської землі. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. – Т.2. – С.375–377.
13. Кравченко О.д-р Велетень зо Святоюрської гори: Причинки до біографії Слуги Божого Андрея Шептицького на підставі чужомовних джерел. – Йорктон, 1963. – 148 с.
14. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин. – Львів: Місіонер, 1997. – 416с.
15. Цегельський Л. Митрополит Андрій Шептицький: короткий біографічний нарис. – Львів: Місіонар, 1995.
16. Полек В. Нарис історії Івано-Франковської Єпархії//Шематизм Івано-Франківської Єпархії. – Івано-Франківськ, 1995. – С.99–156.
17. Софія з Фредрів Шептицька. Молодість і покликання о. Романа Шептицького.– Львів: Свічадо, 1994. – 156 с.
18. Дешиця Р. Малий український церковний словник. – Львів: Основи, 1994. – 153 с.
19. Енциклопедія українознавства: словникова частина / гол.ред. В.Кубійович. – Париж-Нью-Йорк, 1966. – Т.5
20. Українська Загальна Енциклопедія. – Львів-Станіславів-Коломия: Рідна школа, 1933. – Т.1–3.
21. Малий словник історії України./гол.ред.С.Головко. – К.:Либідь, 1997. – 464 с.
22. Радянська енциклопедія історії України: в 4-х томах. – К.:АН УРСР, 1969–1972. – Т.2,4.
23. Релігієзнавчий словник/за ред. професорів А.Колодного і Б.Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
24. Советская историческая энциклопедия: в 16-и томах. – М., 1963–1976. – Т.13, 16.
25. Українська радянська енциклопедія:в 12 томах.- 2-е видання. – К.: 1977–1985. – Т.4, 10, 12.
26. Шербатюк І. Про еміграцію українців Східної Галичини в Росію (1892 р.)// Укр.. іст. Журнал.–1964.– №6. – С.101–103.
27. Україна кризь віки. – К.: Альтернатива, 1998. – Т.9. Українське національне відродження (XIX ст.).
28. Ісаїв П. Історія Черемиського єпископства східного обряду. – Філадельфія: Америка, 1970. – 53 с.
29. Лаба В.о. Митрополит Андрей Шептицький: його життя і заслуги. – Люблин: Свічадо, 1990. – 64 с.
30. Лист пастирський преосвященного Андрея, Єпископа Станіславського до всіх вірних его Єпархії.- Коломия: накл. М.Білоуса, 1899. – 29 с.
31. Первий пастирський лист єпископа Андрея Шептицького до руского народу. – Б.м., 1899.-32с.- (Парохіяльна Б-ка, ч.26).
32. Твори Слуги Божого Митрополита А.Шептицького. Пастирські листи (2.VIII.1899 р.-7.X.1901р.). т.1.- Торонто: Вид-во оо.Василіан, 1965.-В-237+277с.
33. Назарко І.І.о. Київські і галицькі митрополити. – Торонто: в-во оо.Василіян, 1962. – 271 с.
34. Українська суспільно-політична думка в 20 ст.: Документи і матеріали. Т.1.- сучасність, 1983.
35. Сп. Й.Боцян. Пастирські листи Митрополита Андрея // Богословія. – 1926. – Т.IV, кн. 1-4. – С.95–100.
36. Шематизм все чесного клира Єпископської дієцезії греко-католической Станіславовской на рольк...- Львовь: Типографія Ставропіг. Ин-та, 1886; Станіславів: накл. Єп.орд. з печатни І.Данькевича, 1887-1900.
37. Напiмнення i науки: VI лист пастирській Преосвящ. А.Шептицького, єпископа Станіславського, до вірних Косівського Деканата.- Жовкля: печатня оо.Василіан, 1901. – 44с.
38. Лесюк М. Лінгвістичний феномен Андрея Шептицького: Дослідження мови Митрополита у пастирських “До моїх любих гуцулів” 1900р // Писанка.–1996. – №1. – С.6–7.

39. Степовик Д. “Пастир добрий, пастир неустрашимий...” Послання Митрополита Андрея до гуцулів // Верховинські вісті. – 1995. – 29 липня. – С.1–2.
40. Свищук Я. Митрополит Андрей Шептицький і формація християнської думки серед гуцулів// Верховинські вісті.–1993. – 23 січня. – С.3.
41. Франко І. Повне зібрання творів в 50-томах. – К., 1986. – Т.45.
42. Шептицький А. Правда віра (Пастирський лист до вірних на Буковині Станіславівської Єпархії, писаний у Марківцях, під Станіславовом, даний у навечір'я св. Михайла 1900 рік.)– Люблін: Свічачо, 1990. – 52 с.
43. О вірі: Лист Пастирській преосвященного Андрея Шептицького, Єпископа Станіславовського до Русинів на Буковині. – Жовкля: печатня оо.Василіан, 1901. – 42 с.
44. Християнська родина: 3 ІІ Пастирського листа ихь преосвящ. А.Шептицького, Єп. Станіславівського.– Жовк-ва: накл.вид-ва ЧСВВ, 1900. – 32 с.
45. Грабовецький В. “Пам’ять его во благословеніє”: Андрей Шептицький і Станіславівщина // Галичина. – 1994. – 27 жовтня. – С.7–8; 29 жовтня. – С.7–8.
46. Великий А.Г. З літопису християнської України: Церковно-історичні радіолекції з Ватикану. – Т. VIII (XIX ст.). – Рим: в-во оо.Василіан, 1976. – 275 с.

Кожийкіна А.А., Прудников А.К. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОЗДОРОВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ПОЛИГРАФИИ

Цель данной статьи – определить направления и меры по экономическому оздоровлению предприятий полиграфии в ближайшие два года.

Задачи исследования:

1. выявить особенности функционирования предприятий полиграфической отрасли в условиях рыночной экономики;
2. провести анализ результатов производственной деятельности издательства «Таврида»;
3. предложить конкретные меры по экономическому оздоровлению предприятий полиграфической отрасли.

Актуальность исследования заключается в том, что экономическое оздоровление предприятий полиграфической отрасли можно осуществить за счет принятия преимущественно организационно-экономических мероприятий, не требующих значительных финансовых затрат.

В полиграфической отрасли Украины все четче прослеживается тенденция к росту числа предпринимательских субъектов хозяйствования и снижению конкурентоспособности больших государственных предприятий. В настоящее время насчитывается около двух тысяч предприятий различных форм собственности, в т.ч. 57% коллективной формы собственности и 25,5% частной. Это свидетельствует о том, что полиграфия как отрасль экономики в условиях переходного периода так же подвержена закономерностям рыночного хозяйствования, как и другие отрасли экономики.

Развивающаяся конкурентная среда внутри отрасли дифференцирует действующие предприятия полиграфии по определенным группам, характеризуя их конкурентоспособность:

- в первую группу входят частные и коллективные предприятия и фирмы, которые оснащены современной техникой и технологией производства и занимают доминирующее положение на рынке этикеточной, газетной, упаковочной, рекламной, бланочной и другой коммерческой продукции, обеспечивая при этом высокий уровень ее качества;
- во вторую группу входят государственные предприятия, имеющие сложную инфраструктуру, большие производственные площади, но испытывающие затруднения в оборотных денежных средствах и специализирующиеся на выпуске газетной, журнальной и книжной продукции;
- в третью группу входят мелкие и средние государственные предприятия, оснащенные устаревшей техникой и технологией производства и испытывающие, как правило, нехватку оборотных денежных средств;
- в четвертую группу входят предприятия, которые в силу рыночных условий хозяйствования и несоответствующих связей внутри производственной структуры являются убыточными и нуждаются в срочной реанимации или трансформации.

Следует иметь в виду, что полиграфические предприятия всех вышеназванных групп функционируют в условиях высокого рыночного спроса, особенно на периодические и непериодические печатные издания, но низкая покупательская способность значительной части населения сдерживает увеличение объемов производства этих видов печатной продукции. Так, за 2001-2003 годы тиражи книжных изданий в Украине уменьшились более чем в два раза. В то время как Россия вывела книгу на третье место в экспорте своей продукции, а Беларусь на одного жителя своей страны выпускает в среднем 7,5 экземпляра книг. В развитых странах данный показатель колеблется на уровне 12-14 экземпляров книг на человека.

Кроме того, на снижении объемов выпуска печатной продукции и экономическом и финансовом положении предприятий отражаются тяготы налогового пресса, повышение пошлины на экспорт бумаги с января 2001 года, коэффициентов амортизационных отчислений на сооружения до трех, а на технологическое оборудование до 15%, что приводит к росту амортизационных отчислений почти на 40% и, как следствие, себестоимости отпускаемой продукции. С учетом действия налога на добавленную стоимость это не способствует формированию умеренных цен на книжную продукцию.

В 1995 году была утверждена «Государственная программа развития национального книгоиздания и прессы», значительное число мероприятий которой было реализовано. Однако производство стратегиче-